

A NŐI KÉZIMUNKA-OKTATÁS ÉS A TANMŰHELYEK.*

I. Az elemi, polgári és felső leányiskolák.

Ha igaz, hogy a munka nemesít, s főképp ha igaz az, hogy a nők kézimunkája társadalmi és nemzetgazdasági fontossággal bír, akkor nem lehet, nem szabad az elől a kérdés elől sem kitérni: tehát *miként szerveztessék leányiskoláinkban a kézimunka-oktatás?*

Hogy hosszas ne legyenek, azonnal a dologra térek, s elismervén, hogy az új *gyermekóvó-intézeteket* e tekintetben igen jól szervezték, először is az *elemi leányiskolák* munkaoktatásának tervével foglalkozom.

A gyakorlatban így áll a dolog: van itt a fővárosban oly elemi leányiskola, a hol csak a III. osztályban kezdik a kézimunkát heti 2—3 órában; de van olyan is, a hol már az I. osztályban kezdik heti hat órában. Vidéken a hány ház, annyi szokás; a vegyes iskolákban pedig alig tanítják néhány helyen a kézimunkát. Tanműhely az elemi iskolával kapcsolatban sehol sincs; a hol van valamiféle, az már önálló, illetőleg külön álló intézet. Könnyű belátni ennek az állapotnak a helytelenségét és tarthatatlanságát.

Mi volna tehát a teendő? — Mindenekelőtt *egy egységes tantervet* kellene megállapítani. Ez nálunk könnyű dolog volna, mert tulajdonképen törvényeink csak *hat* osztályú elemi iskolát ismernek. Tehát az életben *szükséges* (nem fényűző és fölösleges!) kézimunkákat *hat* osztályra kellene felosztani; de az osztatlan népiskola csak a tananyag minimumát tartoznék feldolgozni.

Ily elfogadható tantervnek tartom én a Gyertyánffy és Kiss Áron «Népiskolai Módszertanában» még 1876-ban megjelentet. Csak azt az egyet kifogásolom, hogy kevés heti óraszámot vett föl mindenütt s a szöveget egészen kimaradt belőle. Én ugyanis már az I. osztályban legalább heti négy órával ohajtanám megkezdetni a kézimunkát, s az a III.-tól kezdve heti *hat* órára volna emelendő. A *vegyes* iskoláknál egy munkamesternő, esetleg más intelligens, hozzáértő falubeli nő végezhetné az oktatást csütörtökön délelőtt s egy másnap délután 2—3 órában, összesen heti 5—6 órában, 60—100 frt évi díjért. Ezt az áldozatot — azt hiszem — a legtöbb kis község megbírná; s ha nem, akkor a kormány is pótolhatná néhol. De a haszon nemzetgazdasági és társadalmi szempontból kiszámíthatatlan volna!

* Felolvasta a szerző a Magyar Pædagogiai Társaságnak f. é. október 21-ikén tartott rendes havi ülésén.

Nagyobb községekben, hol rendes tanítónők alkalmazvák és végzik a kézimunkaoktatást a leányiskolákban, a mire okvetetlenül törekedni kell, nem lesz nehéz egy-egy *tanműhelyt* szervezni, melyben tovább folytathatnák a kézimunkák gyakorlását a hat osztályt végzettek vagy egészen díjtalanul vagy igen csekély díjért. Egy-két évi kísérlet e részben bő tapasztalatokat fog nyújtani arra nézve, hol és mennyi díj volna szedhető (pl. 20 krtól 1 frtig havonkint), s az illető tanítónő — úgyszólván — semmibe sem kerülne a községnek, csak hozzá alkalmas helyiséget tudjanak adni. Ily tanműhelyeknek azután az erkölcsi hatása is elmaradhatatlan volna. S ki merné tagadni a mai társadalomban ennek szükségét? Az ember előre ki sem tudná számítani, hogy a tanműhelyekből erkölcsi vagy az anyagi haszon volna-e nagyobb.

Hogy azonban mindez létesíthető legyen, arra kell törekedni, hogy az elemi leányosztályok tanítását kivétel nélkül nőkre bízzák az iskola-fentartók; mert személyes tapasztalásból tudom, sok helyen még most sincs ez így s ott bizony a női kézimunka tanítására nem is gondolnak.

A *polgári leányiskolákban* a kézimunka tanórái szintén szaporítandók. Tanterve pedig az elemi iskolához alkalmazandó olyképen, hogy az I. és II. osztály tananyaga egyenlő legyen az elemi iskola V. és VI. osztályaiéval. Ellenkező esetben nem találna folytatást a kézi ügyesség a polgári iskolában, pedig ez a fokozatos haladás szempontjából elengedhetetlen követelmény. Ezen az alapon lehetne a polgári leányiskola III. és IV. osztályába újabb munkákat, sőt házi ipari foglalkozásokat is bevinni. Így pl. a szalmafonást, gépvarrást, csipkeverést, gombkötést, virágkészítést s más efféléit, a melyek most imitt-amott rendkívüli órákban kezdenek tért foglalni.

Mind ezeket a munkákat azután folytatólagosan gyakorolhatnák a polgári iskolák mellé állítandó *tanműhelyekben*, a melyeket a látogatottság és kívánalmak szerint egy vagy több tanítónő vezethetne.

A *felső leány-népiskolában* egészen hasonló eljárást lehetne követni mindenben.

Mielőtt tovább mennénk, szóba kell itt hoznom a francziák elemi oktatásának módját is. Mi a kézimunkában általában a német Schallenföld tanmenetét követjük, a mi abban áll, hogy a kötéssel kezdjük, horgolással folytatjuk, csak azután következik a varrás. A francziák ezt megfordítva teszik: először varrótűt adnak a leány kezébe s az elemi iskola I. és II. osztályában tanítják a varrást, természetesen az egyszerű öltéseken kezdve, a foltozással folytatva, csak a felső elemiben (11—13 évesek) tanulnak kötni és harisnyát javítani, a mikor a varrásban már a gomb- és fűzőlyukak kivarrását is gyakorolják. A ruhavarrás tanítását 1877 óta Schefer et Amis, Grandhomme methodusa szerint rendelték el. Nálunk megállapított és elrendelt tanmenet és tanmód nincsen; úgy

tesz mindenki, a mint azt jónak látja. Nem is akarom itt megvitatni, melyiknek van igaza: a francziáknak-e, vagy a németeknek. Csupán a kérdést ohajtottam felvetni; s minthogy mi eddig a némethez voltunk jobban hozzá szokva, én is — opportunitási szempontból — ezt az állapot fogadtam el. De térjünk vissza a tanintézetekhez.

A mi a *tanműhelyek* szervezését illeti, arra nézve legyen szabad egy egész tervezetet előterjesztenem.

2. A tanműhelyek.

Céljuk a női kézi ügyesség és izlés fejlesztése, a háztartásnak olcsóbbá és czélszerűbbé tétele, a nők munka- és keresetképességének fokozása, az iskolát végzetteknek további erkölcsi vezetése és fegyelmzése, esetleg jó olvasmányokkal való ellátás, felolvasások stb. rendezése által is.

A *tanítás ideje* két tanévre terjed, de szabadságában állana a résztvevőnek azt tovább is látogatni.

Az I. tanévben naponként délelőtt 8—12-ig tartatnék oktatás. Tárnya: fehérneműek szabása és varrása kézzel és gépen; tananyag az összes női és férfi fehérneműek és háztartási cikkek ú. m. ágyneműek, abroszok és asztalkendők, törülközők stb.

A II. tanévben naponként délután $\frac{1}{2}$ 2— $\frac{1}{2}$ 5-ig tartatnék oktatás a ruhaszabás- és varrásban; tananyag: az összes női és gyermek felsőruhák.

Hetenként kétszer egy-egy félnap vegyes kézimunka olyképen, hogy pl. kedden délelőtt és csütörtökön délután mind a két évi tanfolyam látogatói együtt dolgozzanak. E közös félnapok tananyaga: kötés, horgolás, kivarrások, himzések, művirágkészítés s több effélének gyakorlati alkalmazása különféle új munkákon.

A II. éveseknek az utolsó félévben hetenként egyik délelőtt egy óra könyvviteltan.

A tanítónő alkalmmilag köteles megismertetni az illető kézimunka eszközeit és anyagát (főleg a különféle fonalakat és szövéteket); a kivarrások és öltések különféle neveit; a himzésnél és kivarrásoknál a diszitmények stílusait rajzokban és kézimunkákban.

A két év befejeztével a résztvevők, ha egyáltalán megérdemlik, bizonyítványt kapnak.

A tanműhelybe csak olyanok vétetnek fel, a kik legalább hat elemi osztályt végeztek.

A készült munkákból időnkint — eladással egybekötött — kiállítás rendeztetik.

A tanév végével nyilvános vizsgálatok tartatnak, *évközben* pedig felolvasások rendeztetnek s olvasmányokkal láttatnak el a résztvevők.

Ezek körvonalai a legegyszerűbb tanműhelynek, a melyben *egy* tanítónő s *egy* tanterem is elegendő.

Lehet azonban e tanműhelyeket 2—3 tanévre is berendezni 2—3 tanítónővel s ugyanannyi tanteremmel. De a helyi körülmények szerint másképen is szervezhetők. Pl. e tanévvel a vezetésem alatt álló polgári iskolában olyképen léptettem egy tanműhelyt életbe, hogy a résztvevők naponkint csak délután 2—5-ig vannak elfoglalva, minthogy délelőtt a polgári leányiskola növendékei tanulnak ugyanazon tanteremben. Egyelőre csak *egy* tanítónő foglalkozik velök; mihelyt azonban 15—20 jut egy csoportba, akkor két külön teremben két tanítónő fogja őket tanítani.

S a mikor ezt melegen ajánlom t. kartársaimnak is, mért csak így teszszük a polgári leányiskolákat igazán gyakorlati intézménynyé, ugyanakkor nagyon is perhorreskálom azt, hogy a polgári iskola mellé elméleti tantárgyakkal összekapcsolt ipariskolát állítsanak. Annak nincs célja, nincs létjoga ott; s a mindenféle elméleti tárgyakkal eltöltött idő rájuk nézve elveszett idő. Ne bonyolítsunk össze mindent, ne komplikáljuk a leggyakorlatibb intézményeket mindenféle theoretikus dolgokkal, hiábavaló elméletekkel. A tanműhelyekben az egyetlen könnyvitelnek van kis mértékben helye; mert a ki oda jár, az tisztán a kézimunka kedvéért jár oda. A kinek pedig magasabb aspirációi vannak, a ki pl. ipartanítónői vizsgálatot akar tenni, az nem fog oda szegődni. Ne kockáztassuk magát a lényegét a nem lényeges miatt. Ez az én szerény meggyőződése.

3. A tanítónőképzés s az országos nőipariskola.

Az a kérdés támasztható ezek után: hol veszszük majd a tanító-nőket?

A felelet a tanítónőképezdek szervezetében rejlik: az elemi népiskolára képesített tanítónők és az elemi iskolai munkamesternők az elemi leányiskolákban és a velök kapcsolatos tanműhelyekben vannak hivatva a női kézimunkát tanítani. Ez intézetek tanterve azonban alkalmazandó volna az elemi leányiskoláknak esetleges új kézimunka tervéhez s heti tanórái legalább még egyszer annyira emelendők, mint a mostani tantervben van.

A polgári iskolai tanítónőképzők legújabb tanterve és szervezete már sokkal tökéletesebb, mint a régi volt, s a kézimunka kívánalmainak is jobban megfelel. A polgári iskolákra e szerint képesített kézimunka-

tanítónő tehát — hiszszük — képes lesz a polgári iskolákban jól tanítani a kézimunkát. A polgári iskolákkal kapcsolatos tanműhelyeket azonban, valamint az önálló nőipariskolákat és egyes ipari szaktanfolyamokat már nem bíznám a polgári iskolai tanítónőkre, hanem külön képzett és vizsgázott ipartanítónőkre.

Az *ipartanítónők* képzése pedig nem lehet a képezdék feladata, mert ott sokkal általánosabb képzést nyer, hogy sem e specialis szaknak is meg tudna felelni. Nem is lehetnek a képezdék minden képzelhető házi ipari munkára berendezve; de fizikai lehetetlenség is volna ez a képezdei növendékeknek. Ez oly specialis szak, a melynek eddig a legtöbbkéletesebben az *országos nőipariskola* tud megfelelni, az van erre legteljesebben felszerelve; azért én a legfelsőbb nőipari képesítést nyugodtan csak ő reá bíznám. Ehhez képest azonban a nőipariskolát is újra kellene szervezni.

Az országos nőipariskola szervezetére vonatkozólag javaslatom a következő:

Nyitassék külön *fehértanítónő* (2 évi) és *ruha varró* (1 évi) tanfolyam; *pipere-munka* (3 havi) tanfolyam; *himző* (3 évi) tanfolyam; *rajz- és festőiskola*, melyben egy évi előkészítés után a műipari festés gyakoroltatik s az egyes tanfolyamok részvevői is hetenkint néhány órai oktatásban részesülnek; nyitatták továbbá egy *vegyes kézimunka* tanfolyam; *művirágkészítő* (1 évi tanfolyam) *mosó- és vasaló* (1 havi) tanfolyam; *fodrász* (2 havi) tanfolyam; *gyorsíró* (2 évi) tanfolyam; *szövő* és *szőnyegkészítő* (1 évi) tanfolyam; *photo-lithographiai* (1 évi) tanfolyam; *háztartási* (6 havi) tanfolyam; sőt *szedőleányok* képzésére is alkalom nyújtandó. Ezekén kívül elméleti oktatás adatnék az általános *neveléstan*, tanítási *módszertan*, *szám- és mértan*, *könyvvitel*, *áriusme és technologia* (Textilkunde), *aesthetika* és *műtörténet* köréből, hogy a növendékek, ha az ipari képesítő vizsgálatra készülnek, ne legyenek kénytelenek ezekért az elméleti tantárgyakért máshova szorulni. A *német*, *francia* és *angol* nyelvek elsajátítására is egy-egy tanfolyamban alkalmat lehetne nyújtani; ez által is a nők műveltsége és keresetképesége mozdíthatnék elő. Végül felolvasásokat lehetne rendezni a nők számára a *nemzetgazdaságtan*, *egészségtan*, *műtörténelem* és *irodalom* köréből; esténként pedig testgyakorlati órákat lehetne tartani a fárasztó ülő foglalkozás után, hogy a nők egészségének ápolására, a testedzésre is nyílna tér a fővárosban.

Ilyennek képzelem én a magyar királyi nőipariskolát. S egy ily intézetet teljes megnyugvással lehetne avval a joggal felruházni, hogy ipartanítónői okleveleket osztogathasson akár egyes iparágak tanítására, akár a nőipar egész körére. A képesítő szabályzatot a vallás- és közoktatásügyi s a kereskedelemügyi ministeriumok együttesen állapítanák meg

s a vizsgálatokon mind a két ministerium képviseltetné magát. Ez azután igazi szakvizsgálat és szakképesítés volna; nem sértené sem az elemi, sem a polgári tanítónő-képezdek jogait, a célznak még is minden tekintetben jobban megfelelné. Jó tanterv, erélyes vezetés, jól fizetett állandó személyzet mellett, nőipariskolánk 1—2 év alatt Európa-hírű anya- és mintaintézetté alakulna s a női kézimunka és házi ipar gyakorlása nálunk is virágzásra jutna, mint más művelt államokban, s a jóllét és boldogság követné fáradozásunkat.

A nőnevelés csak akkor felel meg feladatának, ha a szociál-politikai szempontokat, a mai társadalom igényeit tartja szem előtt. Ezek pedig sürgetőleg követelik, hogy a nőnevelésnek oly irányt adjunk, mely a specialis női hivatás természetének is megfelel, de a nőt arra is képesíti, hogy szükség esetén magának az életben természetének megfelelő existenciát biztosítson. Oly intézeteket kell tehát állítani, a hol megtanulja a leendő anya, hogyan kell takarékosan élni, a házat vezetni, munkás életpályát folytatni, vagy — ha kell — önerejéből is megélni. Ilyeneket alkotott Belgiumban Caraman Chimay herczeg; ezt követte Franciaország, hol tíz év alatt 262 ily iskola létesült; de Ausztria is felfogta azok életrevalóságát s ma már magában Bécsben mintegy harmadfélszáz kisebb-nagyobb magán és nyilvános nőipar-tanintézet működik e gyakorlati irányban. Nálunk pedig első sorban a *magyar királyi nőipariskola*, azután az elemi és polgári iskolai *tanítónő-képezdek* és a tervbe vett *nőipari tanműhelyek* volnának hivatva e teljesen gyakorlati irány meghonosítására, mely nélkül soha, de soha sem fogunk boldogulni.

Felolvasásom talán némelyek előtt hézagosnak s kevésbé indokolt-nak tűnt fel; ezek előtt menségül legyen szabad fölemlítenem, hogy a tisztelt Társaság folyóiratának egyik megelőző füzetében már volt szerencsém a női kézimunka fontosságára becses figyelmeket felhívni; hogy tehát ismétlésekbe ne essem s e tárgyat unottá ne tegyem, ma kizárólag a női kézimunka-oktatás szervezésére voltam bátor kiterjeszkedni. Indítványt sem terjesztek a tisztelt Társaság elé, csupán arra kérem a jelenlevőket, hogy kiki saját körében legalább azt az eszmét terjeszsze, hogy a női kézimunka nem utolsó tantárgy az iskolában, főleg a népiskolában. Sokkal fontosabb egy szegény asszonyra nézve az, hogy tudjon varrni, mint az, hogy hány része van a mondatnak. Tudom én jól, hogy Páris városa maga öt nőipariskolát tart fenn; de miért javasoljam ma, hogy a mi fővárosunk állítson csak egyet is, mikor még csak ott vagyunk, hogy a női kézimunka fontosságát kell bizonyítanunk. Elég eredmény volna egyelőre, ha a női kézimunka legalább az iskolában nálunk is elfoglalhatná a maga helyét, a mely őt a művelt államokban már rég megilleti. A többi magától következik.

GYULAY BÉLA.